

► Του Γ. Ν. ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗ

ΣΤΟ ΘΕΜΑ, που είναι οι διώξεις των Εβραίων, θυμίζει πολλά κείμενα της παγκόσμιας λογοτεχνίας τα οποία ασχολούνται με το Ολοκαύτωμα, στην ευδαιμονία του πληθυσμού, πριν έλθει η σαρωτική καταστροφή, μοιάζει με το «Στου Χατζηφράγκου» του Κοσμά Πολίτη, στο ύφος με την ποιητική γραφή της Ρέας Γαλανάκη και στην περιδιάβαση και σύσταση –σε μας τους αναγνώστες– της Θεσσαλονίκης το «Αθώοι και φταίχτες» της Μάρως Δούκα, που αναφέρεται βεβαίως όχι στη συμπτωτεύουσα αλλά στα Χανιά. Αυτό το θεμιτό κράμα παίρνει μορφή με έναν αφηγητή που δεν κρύβεται, αφηγητή ο οποίος αποκαλύπτει το εγώ του, την υποκειμενική οπτική γωνία του, τη γνώση και την άγνοιά του, που κρατά απ' το χέρι τον αναγνώστη, ώστε μαζί να περιηγηθούν μέσα στην ιστορία και την Ιστορία.

Η υπόθεση ξεκινά από το παρόν –όπως συμβαίνει σε πολλά σύγχρονα ιστορικά μυθιστορήματα– και την Ισραηλινή Αλίζα που έρχεται στη Θεσσαλονίκη να κάνει τις μεταπτυχιακές της σπουδές. Με τον πετυχημένο διακτινισμό της λογοτεχνίας μεταφερόμαστε στο 1931, όταν οι Εβραίοι της πόλης απολάμβαναν τον κοσμοπολιτισμό της, την άνεση και την ομαλή ζωή τους, πριν ξεκινήσουν οι φασίζουσες επιθέσεις και ταραχές. Η γιαγιά της Αλίζα, η επτάχρονη δηλαδή Λούνα, με τα αδέρφια της Αλμπέρτο και Ρέινα, τους γονείς της που πλέον ανησυχούν, και τον «θείο» Αβραάμ αποτελούν τον πρώτο μικρό πυρήνα της δράσης. Συνεκτικός δεσμός ανάμεσα στο τώρα και στο τότε είναι τρεις φωτογραφίες που πυροδοτούν τη σκέψη της Αλίζα και την παρακινούν να ψάξει την ιστορία των προγόνων της.

Ποιος είναι τελικά ο Αβραάμ του τίτλου; Τι σχέση έχει με τα υπόλοιπα μέλη της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης και γιατί «μένει πάντα εδώ»;

Αυτά τα αναγνωστικά ερωτήματα απαντώνται με δύο τρόπους, τον ιστορικό και τον λογοτεχνικό. Ο πρώτος παραπέμπει στη μορφή του Αβραάμ Μπεναρόγια (1887-1978), πρωτεργάτη του σοσιαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα, που έζησε στη Θεσσαλονίκη, συνελήφθη από τους Γερμανούς και μεταφέρθηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης, απ' όπου επέζησε, επέστρεψε στην Ελλάδα και τελικά μετεγκαταστάθηκε στο Ισραήλ, όπου και πέθανε σε ηλικία 92 ετών. Επίσης, παραπέμπει στην εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης, η οποία άκμαζε για περίπου τέσσερις αιώνες, ανέπτυξε ισχυρή οικονομική και πολιτιστική δράση και αποδεκατίστηκε κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο δεύτερος τρόπος αναφέρεται στις σύγχρονες, παγιωμένες

Η ευτυχία πριν...

Αβραάμ Μπεναρόγια

ΕΛΕΝΑ ΧΟΥΖΟΥΡΗ

«Ο θείος Αβραάμ μένει πάντα εδώ»

Μυθιστόρημα

Πατάκης, σελ. 254

πλέον, τεχνικές του ιστορικού μυθιστορήματος, όπου η αλήθεια βολιδοσκοπείται από ένα σήμερα-παρατηρητήριο, το οποίο ενδιαφέρεται ενεργά για το χθες. Το σημείο εκκίνησης –η Αλίζα– συναντά το παρελθόν της πόλης τόσο στα ίχνη που το πρώτο μισό του 20ού αιώνα έχει αφήσει στα κτίρια της Θεσσαλονίκης όσο και στα στοιχεία που συγκεντρώνει για τη γιαγιά της, την οποία συνόδευε η οικογενειακή κατηγορία, επειδή έφυγε και σώθηκε.

Το ιστορικό, για άλλη μια φορά, εμβολίζεται από το ατομικό και εξετάζεται υπό το πρίσμα οικογενειακών αναμνήσεων, πρώτης, δεύτερης και τρίτης γενιάς. Το ιστορικό γίνεται αντικείμενο έρευνας, εν είδει ιστοριογραφικής αναζήτησης, όχι όμως με την αποστασιοποίηση του επιστήμονα αλλά με το προσωπικό ενδιαφέρον του συγγραφέα. Το ιστορικό εντέλει είναι η σύγκλιση υποκειμενικών ματιών, προσωπικών ενδιαφερόντων, μεροληπτικών αφηγήσεων, αναμνήσεων και μεταμνήμης, προσπάθειας ελέγχου του υλικού, ερμηνείας και (επανα)σύνθεσης.

Η Ελ. Χουζούρη στην ουσία εστιάζει στην απο-εβραιοποίηση της Θεσσαλονίκης και πλάθει μια ιστορία όπου οι ατομικές πορείες έκαναν τους πρωταγωνιστές της να κινήσουν την μνήμη τόσο των χριστιανών Ελλήνων όσο και των ομοθρήσκων τους. Ετσι, μέσα από τις επιλογές τους αλλά και τις επιλογές της Ιστορίας, άλλοι έφυγαν και σώθηκαν κι άλλοι υπέστησαν τα δεινά της γερμανικής εξόντωσης. Άλλοι μετοίκησαν στο σιωνιστικό Ισραήλ, έστω και με βαριά καρδιά, κι άλλοι έμειναν πίσω και προσαρμόστηκαν στη μεταπολεμική Ελλάδα και στην αλλιώτικη συμπτωτεύουσα. Κανείς, όμως, δεν λησμόνησε αυτό το εύδαιμον «πριν», αυτόν τον γήινο παράδει-

σο, αλλά συνάμα κανείς δεν μπόρεσε να ξεφύγει από το τραύμα του πολέμου και την επανερχόμενη μοίρα του Εβραίου, ο οποίος αεί διώκεται και αεί αναγκάζεται σε μετοικεσία.

Αν προσπεράσει κανείς την αναιτία παρουσία του Αβραάμ

Μπεναρόγια κι αν συναρμόσει το συναίσθημα με την πλοκή, που εν μέρει κινούνται ασυντόνιστα, θα μπορέσει να εστιάσει στο βασικό θέμα και έτσι να δει πώς η μνησικακία αίρεται αν διατρέξει κανείς με ενεργή διάθεση την Ιστορία κι αν καταλάβει, πίσω από τα φαινό-

μενα, την ανάγκη, τον παλμό, τον ανθρώπινο πόνο. Το παρελθόν συχνά αφήνει σημάδια που επουλώνονται όχι μόνο με τη λήθη, αλλά κυρίως με την αναύφανση της μνήμης, η οποία θα βάλει τα πράγματα στη θέση τους και τα πάθη θα ανακουφιστούν θεραπευμένα.